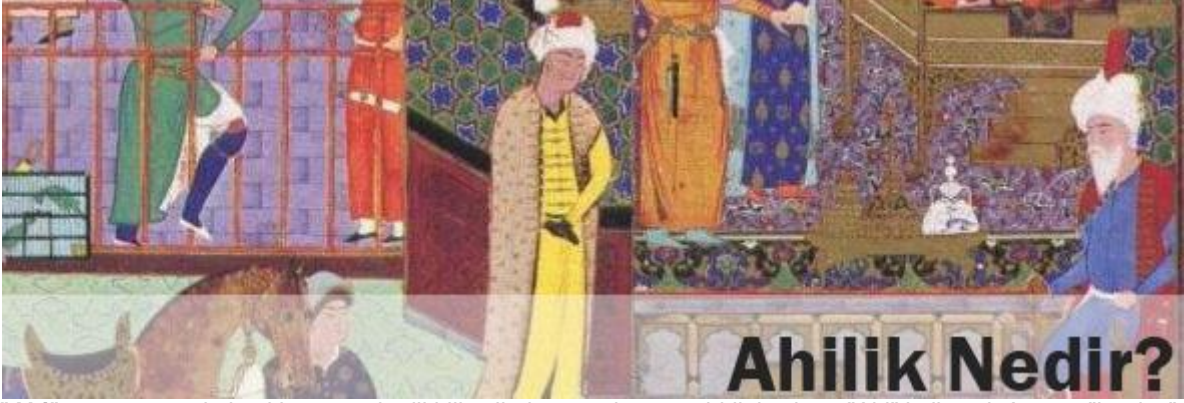

Ahilik Nedir?

"Ahi" sözcüğünün kökeni konusunda dil bilimcileri arasında görüş birliği yoktur. "Ahi" kelimesi, Arapça "kardeş" anlamına gelmektedir. Ancak, Divanü Lûgati't Türk'te "Ahi" kelimesi eli açık, cömert, yiğit anlamına gelen "akı" kelimesinden türediği kaydedilmektedir.

Terim olarak **Ahilik** ise, XIII. yüzyılın ilkyarısından XIX . yüzyılın ikinci yarısına kadar Anadolu'da, Balkanlarda ve Kırım'da yaşamış olan Türk Halkının sanat ve meslek alanında yetişmelerini, ahlâki yönden gelişmelerini sağlayan bir kuruluşun adıdır.

Bu tanımlamalardan hareketle "**Ahi**" kelimesinin, kardeş, arkadaş, yaren, dost, yiğit anlamına geldiğini söyleyebiliriz. **Ahilik** hem sosyal hem de kültürel yapılara ait bir terim olarak; birbirini seven, birbirine saygı duyan, yardım eden, fakiri gözeten, yoksulu barındıran, işi kutsal, çalışmayı bir ibadet sayan, din ve ahlâk kurallarına sıkı sıkıya bağlı esnaf ve sanatkarların iş teşkilatı manasını taşır.

Ahi birlikleri her kurum gibi, belli bir ihtiyacı karşılama amacı ile kurulmuşlardır. En geniş anlatımla Ahi birliklerinin kuruluş amacı; Orta Asya'dan Anadolu'ya göç eden Türkmenler arasında yer alan çok sayıdaki sanatkarlara kolayca iş bulmak; bu kişilerin Anadolu'daki yerli Bizans sanatkarları ile rekabet edebilmesini sağlamak, piyasada tutunabilmek için yapılan malların kalitesini korumak, üretimi ihtiyaca göre ayarlamak, sanatkarlarda sanat ahlâkını yerleştirmek, Türk halkını ekonomik olarak bağımsız hale getirmek, ihtiyaç sahibi olanlara her alanda yardımcı olmak, ülkeye yapılacak yabancı saldırılarda devletin silahlı kuvvetleri yanında ülkeyi savunmak ve yerleşim bölgelerinde Türk-İslam kültürünü yaymak şeklinde tanımlanabilir.

AHI EVRAN

Ahi teşkilatının kurucusu Ahi Evran, Azerbaycan'ın Hoy şehrinde doğmuş, 1172-1262 yılları arasında yaşamıştır. Ahi Evran'ın asıl adı "Nasîrüddin Ebü'l Hakayık Mahmud B. Ahmed"dir. Ünlü Türk bilgini, iktisatçı ve sanatkarı Ahi Evran ilk eğitimini doğum yeri olan Azerbaycan'ın Hoy şehrinde aldıktan sonra Horasan'a giderek ünlü alimlerden Fahreddin Razi'nin derslerine devam etmiştir. Ahi Evran gençliğinde Hoca Ahmet Yesevi'nin talebelerinden aldığı ilk tasavvuf terbiyesi ile yetişmiş ve olgunlaşmıştır. Ahi Evran, Hac vazifesini yerine getirdikten sonra o devrin mutasavvıflarının buluşma yeri olan Bağdat'a gitmiştir.

Selçuklu Sultanı I. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında, kayınpederi Evhadü'd-Din Kirmani ile Anadolu'ya gelen Ahi Evran, Konya'da Sultan'a yazdığı Letaif-i Gıyasiye adlı kitabını sunar. 1205 yılında da Kayseri'ye gelen Ahi Evran, burada bir deri imalathanesi-tabakhane kurar. Kayseri'de devletin desteğini ile debbağları (dericileri) ve diğer sanatkarları da içine alan büyük bir sanayi sitesinin kurulmasına ve esnaf-sanatkarların teşkilatlanmasına öncülük etti. Bu yüzden, tarih boyunca Debbağların Piri olarak tanınmıştır. Her sanat dalındaki birliklerin bir araya toplandığı bu siteler Selçuklu Sultanı Alaeddin Keykubat zamanında diğer şehirlerde de kurulmaya başlandı.

Sultan Alaeddin Keykubat'ın Ahi birliklerini desteklemesi sonucu Anadolu'nun birçok yerinde bu birlikler süratle gelişti. Bu dönem Anadolu Selçuklu Devleti'nin iktisadi olarak en parlak dönemi oldu. Denizli iline de giden Ahi Evran daha sonra Kırşehir'e gelerek Ahi birliklerinin teşkilatlandırılmasına hız verdi. Kırşehir'de debbağlık (dericilik) sanatını geliştirip yaygın hale getirdi. Daha sonra "Ahi Baba"lığa yükseldi. Ahi Evran, teşkilatına taze bir canlılık getirerek bütün Anadolu'da tanınan bir şahsiyet haline geldi.

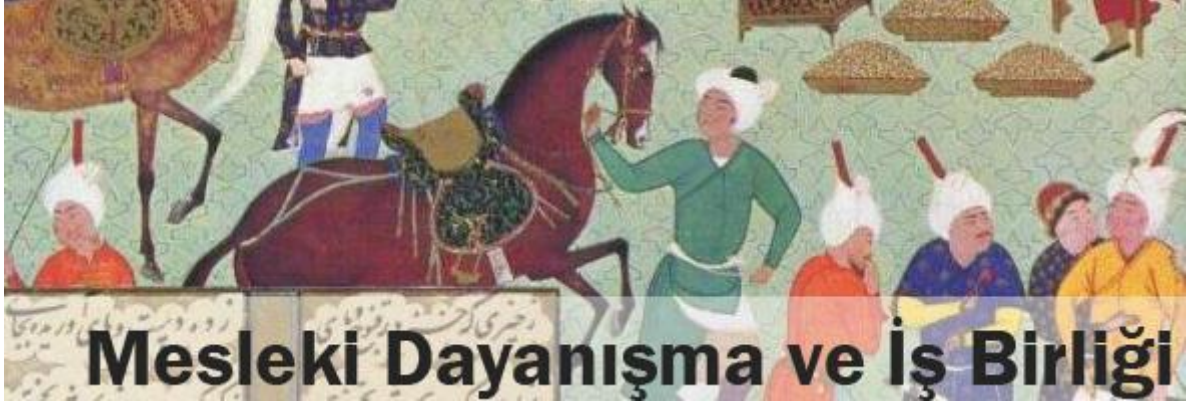
Ahi Evran, eşi Fatma Ana'nın kurduğu dünyanın ilk kadın teşkilatı olan "Bacıyan-ı Rum" teşkilatını, bugün ki adıyla Anadolu Kadınlar Birliği'ni, de himaye etmiş ve her iki teşkilatın da büyümesi için çaba sarf etti. Ahi Evran kendi mesleği olan dericilik dalından başka 32 çeşit mesleğin gelişmesine öncülük etmiştir. Ahi Evran'ın Anadolu'da kurduğu Ahilik teşkilatı **ahlâk, akıl, bilim** ve **çalışma** olmak üzere dört temel esas üzerine kurulmuştur.

Ahi Evran'ın Selçuklu Sultanı II. İzzettin Keykavus'a sunduğu Letaif-Hikmet adlı kitap, sultanlara ve yöneticilere nasihat verici ve "Siyasetname" türü eserinde hükümdarlara şöyle seslenmektedir:

"Allah insanı, medenî tabiatlı yaratmıştır. Bunun açıklaması şudur: Allah insanları yemek, içmek, giyinmek, evlenmek, mesken edinmek gibi çok şeylere muhtaç olarak yaratmıştır. Hiç kimse kendi başına bu ihtiyaçları karşılayamaz. Bu yüzden demircilik, marangozluk, dericilik gibi çeşitli meslekleri yürütmek için çok insan gerekli olduğu gibi, bu meslek dallarının gerektirdiği alet ve edavatı imal etmek için de birçok insan gücüne ihtiyaç vardır. Bu yüzden toplumun ihtiyaç duyduğu ürünlerin üretimi için lüzumlu olan bütün sanat kollarının yaşatılması şarttır. Bununla da kalmayıp, insanların sonradan doğacak ihtiyaçlarını karşılamak için yeni sanat dallarının meydana getirilmesi gerekmektedir."

Hakkında birçok araştırma yapılan Ahi Evran Veli "Hiç ölmeyecekmiş gibi dünya için, yarın ölecekmiş gibi Ahiret için çalı" Hadis-i Şerifi'ni kendisine rehber edinmişti. Ahilik teşkilatı mensuplarına dünyada yaşamak için bilgi, ahlak ve sanata, esnaf-sanatkarlar arasında yardımlaşma ve dayanışmaya, Ahiret için de takva ve iman esaslarına sınımsız sarılmaya ihtiyaç olduğunu sık sık hatırlatırdı. Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda büyük görevleri olan ve binlerce sanatkarı yetiştirmiş olan Ahi Evran 1261 yılında 90 küsur yaşında şehit edilmiştir. Kabri Kırşehir'dedir.

Ahi Evran, ahlâk, sanat ve konukseverliğin uyumlu bir birleşimi olan Ahilik teşkilatını kurmuş ve bu kurumu son derece saygın bir kurum haline getirmiştir. Bu sivil toplum kuruluşu yüzyıllar boyunca bütün esnaf ve sanatkarlara yön vermiş, onların işleyişini düzenlemiştir. Ayrıca Ahilik, yeniçeriliğin kuruluşunda, Hacı Bektaş töreleriyle birlikte önemli rol oynamış, devlet adamları bu kuruluşa girmeyi onur saymışlardır. Örneğin Osmanlı hükümdarı olan Orhan Gazi ve oğlu Sultan Murat gibi padişahların yanı sıra devletin üst düzey yöneticileri birer Ahi idiler.

Ahiler devrin elit tabakasından ve cemiyetin en iyi yetişmiş kişilerinden oluşmaktaydı. Davranışı, sanat anlayışı, milli ve manevi değerlere duyarlılığı ve dünya görüşü bakımından Ahilerin hem devlet nazarındaki yerleri hem de halkın nazarındaki konumları çok farklı idi. Ahilik; ekonomik faaliyette bulunmayı, iş ve çalışma hayatında dayanışma ve iş- birliğini önemli bir değer olarak görmüş, iyi işler yapmayı, sahasında ilerlemeyi, toplumsal görev ve sorumluluğun icapları arasında saymıştır.

Bu özelliği ile Ahiler kendi aralarında da büyük bir yardımlaşma ve dayanışma örneği sergiliyorlardı. İşbirliği ile esnaf ve sanatkarların, sermaye açısından daha güçlü bir konuma getirilmesi hedeflenerek, maliyetlerin düşürülmesi, mal ve hizmet üretiminde kalite ve verimliliğin artırılması sağlanıyordu.

Ahi Evran gerek Kayseri'de bir deri imalathanesi kurmuştur. Ardından bütün dericileri ve diğer sanatkarları içine alan devrin en büyük bir sanayi sitesini kurmuştur. Her sanat dalındaki birliklerin bir araya toplandığı bu siteler Anadolu'nun diğer şehirlerine de hızla yayılmıştır. Ahi Evran sanayi sitelerini takiben aynı meslekte faaliyet gösteren esnafardan meydana gelen çarşılar ve hanların kurulmasına öncülük etmiştir. Bütün bu uygulamalarda Ahi Evran, esnaf ve sanatkarların birlikte hareket ederek güçbirliği yapmalarını sağlamıştır.

Çalışmayı bir ibadet olarak gören Ahiler, gündüz ticaretle uğraşan esnaf ve sanatkarların gece eğitim ve sohbetlerinin yapılacağı Ahi zaviyeleri ve konuk evlerini kurmuşlardır. Ahi birlikleri ortaçağ Avrupa'sındaki benzerlerinden farklı olarak, daha fazla kazanmak, spekülasyon, haksız rekabet yerine karşılıklı yardım ve sosyal dayanışma esaslarına bağlı kalmıştır. Ferdi teşebbüs, serbest kazanç, mesleki hürriyet, menfaat çatışması yerine bütün topluma hakim bir nizam ve sosyal adalet duygusu, din ve ahlak kaideleri üzerine kurulmuş, barışçı geleneklerle gelişen bir meslek mukaddesatı ve iş ahlakı Ahi birliklerinin ahengini sağlamıştır.

Ahilik teşkilatının kuruluş gayesini belirtirken bu kurumların, Orta Asya'dan Anadolu'ya göç eden Türklere, özellikle esnaf ve sanatkar olan Türklere her yönüyle yardımcı olmak amacıyla kurulduğunu ifade etmiştik. Çok eskilerden beri Anadolu'da ve Osmanlı imparatorluğunun Türklere meskun yerlerinde her esnafın bir yardım sandığı vardı. Buna esnaf vakfı, esnaf sandığı ve daha önceleri esnaf kesesi derlerdi.

Kethuda, yiğitbaşı ile ihtiyarların gözetim ve sorumluluğu altında bulunan bu sandığı, sermayesi, esnafın başlıkları ile çıraklıktan kalfalığa ve kalfalıktan ustalığa yükselenler için ustaları tarafından verilen paralardan ve haftada yada ayda bir esnaftan mali gücüne göre toplanan paylardan birikirdi.

1909 yılında yanan İstanbul'daki Uzun Çarşı esnafı, her yıl Ramazan ayında sandık hesabına Eyüp Camiinde hatim indirir, pilav pişirerek esnafa ve çevre halkına ikram edilirdi. Esnaftan hali vakti uygun olmayanlara, felakete uğrayanlara yardımda bulunur, esnaftan vefat edenlerin yakınlarına her türlü yardım yapılırdı.

Ahi Baba Vekilleri hem dini hem de mesleki lider pozisyonunda olup, yalnız ustaların değil, kalfaların ve çırakların da haklarını korumak durumunda idiler. Genellikle keramet sahibi oldukları esnaf tarafından kabul edilen Ahi Baba Vekillerinin bu münasebetleri en adilane şekilde düzenleyecekleri kanaati yaygındı. "Eti senin kemiği benim" felsefesiyle ustanın yanına verilen çırak, çalışarak aynı ustanın yanında kalfa ve usta olurdu. Ustalar yanlarında çalıştırdıkları insanların davranışlarından mesuldü. Bu sebeple bazı durumlarda çırakların işledikleri suçlardan dolayı ustalarına ceza verildiğine rastlamaktadır. Çalışanların kötü huy ve hareketleri ile bunların haksızlığa uğramalarından yalnız ustalar değil, kademeli olarak bütün esnaf mesuldü. Bu anlayış çalışanların kontrol ve

himayesinin yalnız ustalara değil, bütün esnafa ait olduğu kanaatini yaygınlaştırmış ve böylece müessir bir oto-kontrol sistemi kurulmuştur.

Ahi birlikleri üyelerinin hayat anlayışı tasavvufçuların anlayışlarından farklıydı. Yaşamak için yaşatmak gerektiğine inanılan Ahilikte her fert toplumun bir parçası olarak kabul edilir ve bir insanın rahatsızlığının bütün toplumu kademeli olarak rahatsız edeceğine inanılır. Komşusu aç iken tok yatanın ağır bir dille suçlandığı bu düşünce sisteminde sosyal adalet ve dayanışmanın önemli bir yeri vardır.

Ahi birliklerinde “can ve mal beraberliği” olarak ifade edilen dayanışma duygusu o kadar ileriye götürmüştür ki, Ahinin kazancının geçiminden arta kalan bütününüyle fakirlere ve işsizlere yardımda kullanmaları ahlâk kaidesi haline getirilmiştir.

Ahi birlikleri dayanışma konusunda ahlâk kaidelerine daima sadık kalmışlardır. Öyle ki, toplumdaki dayanışmayı bozacağı endişesiyle aşırı kazanç arzusu bile kesinlikle engellenmişti. Söz konusu engellemelerden dolayı, bu teşkilatta kazancın şahsiliği prensibine bile pek rastlanmaz. Teşkilat üyesi olan esnaf ve sanatkarların kazancı tümüyle kendine ait değildir. Bu kazanç, şahsi olmaktan çok teşkilata ait genel sermayeyi meydana getirmektedir. Teşkilatın orta sandığında toplanan bu sermaye ile herkese dağıtılacak şekilde alet ve hammadde alınmakta, tezgahlar kurulmakta, bir yandan da ihtiyacı olanlara yardım edilmekteydi.

Ahi birliklerinin en önemli özelliklerinden biri de Ahilik düşüncesine uygun şekilde iktisadi hayatın düzenlenmesi için bir araç olarak kullanılmak üzere kurulan ve işletilen orta sandıklarıdır.

Ahi teşkilatı, faaliyetlerini sürdürebilmeleri ve sosyal dayanışmayı sağlayabilmeleri için Ahilik düşüncesine uygun bazı müesseseler kurmuşlardır. Her Ahi birliğinin, orta sandığı, esnaf vakfı, esnaf kesesi veya esnaf sandığı vardı. Teşkilat bu yardım sandığı vasıtasıyla üyelerine sosyal güvenlik sağlar, onları tefecilerden korur ve hammadde temin ederdi.

Orta

Sandığı

Her Ahi birliğinin bir orta sandığı vardı. Sandığın gelir ve giderleri belirli bir denetime tabi tutulurdu. Orta sandığı, birlik yönetim kuruluna bağlı ayrı bir şube olarak faaliyet gösterirdi. Sandığın kredisi olarak oluşturulan fon ile yardımlar için ayrılan paralar farklı hesaplarda toplanırdı.

Orta Sandığının Gelirleri:

- Üyelerin aidatları,
- Yamaklıktan çıraklığa, çıraklıktan kalfalığa ve kalfalıktan ustalığa yükselirken ödenen bir nevi terfi harçları,
- Teşkilata ait mülklerin gelirleri,
- Askere alınan kalfa veya ustanın eşi ve çocukları için birlikçe toplanan yardımlar,
- Çeşitli bağışlar sandığın diğer gelir kaynaklarını teşkil ederdi.

Orta Sandığının Giderleri:

- Teşkilat için lüzumlu harcamalar orta sandığından yapılırdı.
- Birliğe ait mülklerin tamir masrafları, çeşitli vergiler, görevlilerin maaşları, sosyal gayeli esnaf toplantılarının ücretleri sandıktan ödenirdi.
- Fakirlere çeşitli vesilelerle orta sandığından yardımlar yapılırdı.
- Birliğe kayıtlı üyelere orta ve uzun vadede kredi verilirdi.
- Teşkilatın güçlenmesi için alınan mülklerin bedelleri de sandıktan ödenirdi.
- Esnaftan maddi durumu iyi olmayanlara, güçsüzlere, sakatlara ve hastalara da bu sandıktan yardım yapılırdı.
- Birlik üyelerinden ihtiyaç sahiplerine orta sandığından borç para verilirdi.
- Esnafa lazım olan hammadde, teşkilat tarafından satın alınarak üyelere dağıtılırdı. Satın alınan malın bedeli orta sandığından ödendikten sonra taksim işlerine başlanır ve malların bedelleri esnaftan toplanırdı.

Ahi birliklerinin orta sandığından ihtiyaç sahibi "**Hariciler**" ve "**Dahililer**" olarak adlandırılan üyelerine yardım yapılırdı. Haricileri temsil edenler, emekliler, düşkünler, sakatlar ve fiilen çalışmayanlardı. Dahililer ise iş yerlerinde fiili olarak çalışan çırak, kalfa ve ustalardan meydana gelmekteydi.

Altı

Kese

Ahi birliklerinin hazinesi demek olan orta sandığında altı kese (torba) bulunurdu. Bunlardan;

Atlas kesede, sandığa ait her türlü yazışma evrakı saklanır.
Yeşil kesede, esnafa ait vakıf gelirleri, senetler ve mülklerin tapuları toplanır.
Kırmızı kesede, gelir getiren senetlerin ve evraklar saklanır.
Örme kesede, sandığın nakit paraları saklanır.

Ak kesede, her türlü giderlere ait senetler ve vesikalarla, geçmiş yıllara ait hesaplar muhafaza edilir.

Kara kesede, vadesinde tahsil edilmemiş alacaklara ait senetler ve bunlarla ilgili diğer evrak saklanırdı. Bu kese sandığın diğer keselerine göre en az işlem gören bölümüydü. Çünkü esnaf borcuna sadıktı.

Ahiliğin Türk Diline verdiği önem

Ahilik teşkilatı, Türk dilinin ve kültürünün koruyucusu olmuştur. Anadolu'daki diğer dillere, özellikle Arap, Acem, Bizans kültürlerine karşı Türk kültürünü koruyup, Türkçe konuşan ve Türkçe yazan ozanları ve düşünürleri bir şemsiye altında toplayan Ahi teşkilatı olmuştur. Böylece Ahiler, bizi biz yapan dilimizi, koruyup geliştirmişlerdir.

Hoca Ahmet Yesevi'den başlayarak büyük Türk düşünür ve gönül adamları Yunus Emre, Hacı Bektaş-ı Veli, Ahi Eran, Aşık Paşa, Gülşehri, Hacı Bayram Veli ve daha niceleri hem İslamiyeti, hem de milli özelliklerimizi ve değerlerimizi Türkçe ile anlattılar, yazdılar ve yayınladılar. Osmanlı Devleti'nin Türkçe'yi devletin resmi dili kabul etmesi, bu dili cihan şumul bir konuma getirmesinde, Ahilerin büyük katkısı olmuştur.

Ahiler Türkçe konuşmaya, Türkçe yazmaya ve Türkçe'yi diğer milletlere yaymaya özel önem vermişlerdir. Ahiler, sadece Türkçe'yi öğrenip-öğretmekle kalmayıp; dil yönünde kabiliyetli insanları, edebiyatçıları, şairleri yetiştirerek onlara ciddi sorumluluklar yüklemişlerdir. Böylece Türkçe'nin günümüze kadar çok ileri bir seviyede gelmesini sağladılar.

Yunus'un yaşadığı dönem, Ahilerin Anadolu'da yaşadığı en faal dönemdir. Kendisi de bir Ahi olan Yunus Emre'nin yüzyıllar önce yazdığı şiirlerini bugün rahatlıkla anlayabiliyorsak işte bunu Ahi teşkilatına borçluyuz.

Satışa sunulan bazı mallar, bütün esnaf tarafından imal edilebilmekte, bazılarının ise üretimi, birkaç ustaya inhisar etmekte, hatta bunların fiyatları da diğerlerinden farklı olmaktadır.

Herhangi bir usta tarafından icat edilen çeşidin patenti ise, sadece o ustaya aitti. Diğerleri, bu ürünü taklit etmeyecekleri hakkında taahhütte bulunmaktaydılar. Örneğin, seccade kilimini dokuyan esnaf içinde ağır kesme dokumanın patenti Nişo adlı bir gayr-i müslime aitti. Diğer ustalar da buna müdahalede bulunmamayı taahhüt etmişlerdi.

Ahilik teşkilatının vazgeçilemez temel değerlerinden olan **"hizmette mükemmellik"** ise asırlarca bütün hizmet çeşitlerinde kullanılmış, bilhassa üretimde kalitesizliğe müsamaha edilmemiş ve kalitesiz mal üreten meslekten ihraç edilmesine yol açmıştır.

Buna rağmen Ahilerin varlık nedeni olan mükemmel toplum düzenini kısmen kurdukları söylenebilir.

Toplumumuzu tarif eden Hans BARTH *"Bütün Türkler bir fikir üzerinde teemmüle dalmış filozoflara benzerler. Göz ve ağızlarında kesif bir iç hayatının ifadesi okunur. Hepsinin hareketlerinde aynı ciddiyet, konuşma, bakış ve mimiklerinde ayrı itidal mevcuttur. İnsan Paşadan, küçük bir bakkala kadar bütün Türklerin aynı okulda yetişmiş, aynı asalet mertebesine sahip büyük senyörler olduklarını zanneder. O kadar ki, İstanbul'da bir halk tabakası bulunduğu farkına bile varmaz."* (Djevad)

Ahilik ahlâkına ait 740 kural bir anda öğretilmediği gibi, sanat ait bütün bilgiler de bir anda verilmezdi. Ahlâk, usul ve erkana ait bilgiler kitap haline getirilmesine rağmen, üretime veya sanata ait teknik bilgiler, yazılı hale getirilmemişti. O devirdeki birçok sanatçının sırları ve tekniği bu sebepten günümüze kadar ulaşmamıştır.

Ahi teşkilatlarında, çırağı en iyi şekilde yetiştirmek ustanın göreviydi. Bunun için usta, sanatın bütün inceliklerini ve sırlarını aşama aşama çırak ve kalfalarına öğretirken onların ahlâken de yetişmesi için gayret gösterirdi. Her zaman çırak ustasından, usta da çırağından gururla bahsedilmesini isterdi. Ahlâken yetersiz olanlara mesleğin tüm sırları öğretilmezdi. Bu sebeple Ahi teşkilatında keseri eline alan marangoz, malayı iyi tutan sıvacı, makası alan terzi olamazdı. Bir kişinin mesleğin bütün sırlarını öğrenebilmesi ve iyi bir usta olabilmesi için önce iyi bir meslek ahlâkına yani Ahi ahlâkına sahip olmalıydı.

PÜF NOKTASI

İnsanların sosyal, siyasal, kültürel, ekonomik bakımdan yetişmesinde sözlü ve yazılı gelenek ürünlerinin etkili olduğu bilinmektedir. Destan, efsane, menkıbe, kıssa, fıkra ve benzerlerinden teşekkül eden bu ürünler ayrıca insanların mesleki, dini vb. yaşantı biçimlerinin oluşmasında da etkili olmuştur. Bunlara **“işin püf noktasını öğrenmek”** gibi hikayeleri olan deyimler de eklenebilir.

Vaktiyle testi, vazo, çanak-çömlek imal edilen kasabaların birinde, uzun yıllar bu meslekte çalışan bir kalfa, işinde uzmanlaştığına inanıp, kendi başına bir dükkan açmayı arzu eder olmuş. Ayrıca kendisinin de bir testi imalathanesi açacak kadar bu hususta bilgi birikiminin olduğunu ve buna da hakkı bulunduğunu belirtir. Usta, kalfanın bu tavrı karşısında önce tebessüm eder, sonra kendisin henüz işin püf noktasını öğrenmediğini söyler.

Kalfa, ustanın bu sözlerine itiraz eder, ustanın bu sonu gelmez nasihatlerinden bıkip hırsla kapılan kalfa, ustanından icazet almadan bir dükkan açmış. Gider, bir testi imalathanesi açar, fırınınu kurar testi imalatına başlar. Bütün işlemleri ustanın yanındaki gibi yaptığı, testi toprağında aynı hamuru kullandığı halde hiç sağlam testi üretemez. Binbir emek ile yaptığı testiler, küpler, vazolar, sürahiler onca titizliğe rağmen orasından burasından yarılıp, çatlıyormuş. Zavallı kalfa bir türlü bu çatlamların önüne geçemeyince, çaresiz, ve mahcup bir şekilde ustanına gidip durumu anlatmış. İşinin uzmanı tecrübeli usta:

-Sana demedim mi evladım, sen bu işin “püf noktası”nı henüz öğrenmedin. Bu sanatın uzmanlık gerektiren “bir püf noktası” vardır.

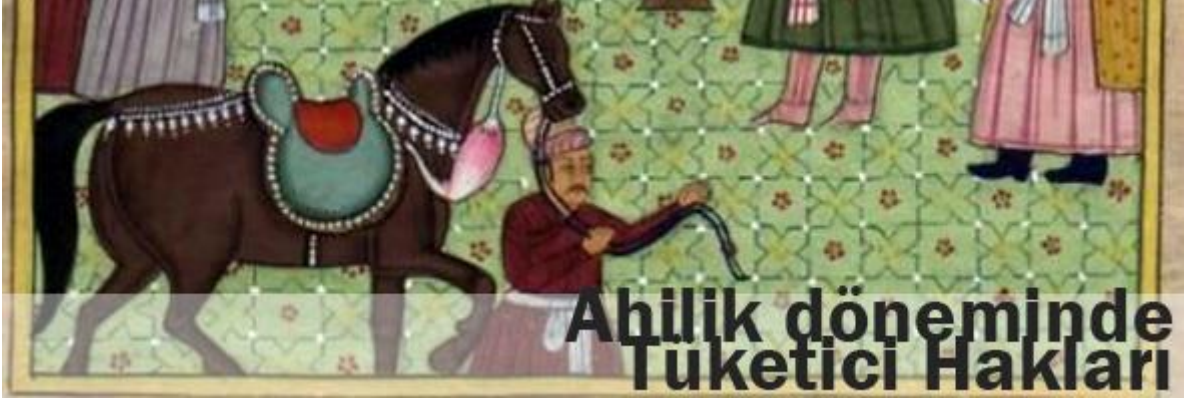
Eski kalfasına bu işin “püf noktası”nı öğretmeye karar veren usta, tezgaha bir miktar çamur koymuş ve kalfasına:

-Haydi, geç bakalım tezgahın başına da bir testi çıkar. Ben de sana bu işin “püf noktası”nı göstereyim, demiş.

Eski kalfa ayağıyla merdaneyi döndürüp çamura şekil vermeye başladığında usta, önünde dönen testiye dikkatle takip edip arada bir “püf” diye üfleyerek zamanla testiye çatlatıp bütün emekleri zayi edecek olan bazı küçük hava kabarcıklarını patlatıp yok etmiş ve böylece çırak da bu sanatın “püf noktası”nı öğrenmiş.

Her sanatın incelik, uzmanlık gereken kısmına da o günden sonra “püf noktası” denilmeye başlanmış. Ustasından “püf noktası”nı öğrenen ve ustanın duasını alan kalfa da dükkanına dönerek sağlam testiler üretmeye başlamış. Bu örnek olay, ustanın önemini ifade etmekle kalmayıp işi öğrendiğine dair ustasından olur almadan yapılacak çalışmaların da yarım kalacağını belirtir. Buna benzer anlatım türlerine fütüvvetnamelerde önemli bir yer

verilmiştir. Fütüvvetnamelerde yer alan bu ve benzeri türlerin o günkü sanatkar ve ticaret adamlarının yetişmesinde önemli rolünün bulunduğu bilinmektedir.

Sosyo-ekonomik ve tarihi bir kurum olan Ahilik teşkilatı Türk-İslam kültür ve medeniyetinin oluşturulmasında ve bilahare Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda ve büyümesinde önemli bir rol oynamıştır. Ahilik teşkilatının Anadolu Selçukluları ve Osmanlı Devleti döneminde Türk esnaf, sanatkar, sanayici ve ticaret erbabını asırlarca bünyesi içinde barındırmış iş ve meslek ahlakını kurup korumuştur. Ahiler, devlet düzeni içinde bu gibi teşekküller arasında kontrol mekanizmasını kurarken, tüketiciyi koruyan bir takım önlemler de almışlardır.

Ahilik sisteminde para amaç değil araçtı. Ahiliğin amacı; insanların dünya ve ahirette huzur içinde yaşamalarını sağlamaktır. Ahiler, kazandıkları para ile kendilerinin ve ailelerinin ihtiyaçlarını karşılarlar; arta kalan parayla da muhtaç durumda olan fakir ve yoksul kimselere yardım ederlerdi.

Ahiler müşteri ilişkilerine son derece önem verirlerdi. Ticaret ilişkilerde "müşteri velinimetimizdir" ilkesinin yerleşmesine vesile olan Ahi kültürüyle yetişmiş Türk esnaf ve sanatkarlarıdır. Bu söz bugün bile birçok işyerinde asılı olarak durmaktadır.

Tüketicilerin korunmasına büyük önem veren Ahiler, müşterilerin temel ihtiyacı olan bir çok ürünü, doğrudan doğruya üretim yapan işyerlerinden karşılayabilmesi için çarşılar kurmuşlardır.

İşyerleri, aynı sanat dallarında faaliyet gösteren esnafın bir yerde toplandığı "arasta" veya "çarşı" ismini taşıyan iş merkezleriydi. Tüketici hem istediği ürünü, bu çarşılarda daha çabuk bulmakta, hem de aynı cins ve kalitedeki ürünleri aynı fiyatla buralarda gönül rahatlığı içerisinde almaktaydı.

Demirden mamul araba parçaları, çeşitli nal, kağnı tekerleri, deriden mamul ayakkabı, bakırdan ve diğer madenlerden yapılan kılıç, kap kaçak, bıçak-kaşık üzerine kazınan işaret (çentik) imal eden ustanın "almet-i farikası" yani amblemiydi. Bu amblem o ürünün adeta kalite belgesiydi, çünkü bu ürün aynı zamanda onu yapan ustanın, çalışanların ve işyerinin övünç kaynağı ve şerefiydi.

Dayanıklı tüketim malları cinsindeki çeşitli demir, bakır gibi madenlerden imal edilen eşyalar üzerine üreticinin bir işareti konulurdu. Bu işaret imal edenin "patendi-amblemiydi". Bu amblem o ürünün adeta kalite belgesiydi, çünkü bu ürün aynı zamanda onu yapan ustanın, çalışanların ve işyerinin övünç kaynağı ve şerefiydi.

Bu bakımdan işyerinde çalışan çırak, kalfa ve ustalar bu şerefi birlikte paylaşırlar ve kendi ürünlerinin en iyi olması için gayret gösterirlerdi. Üretim esnasında çırağın veya kalfanın herhangi bir hatası derhal ustasına bildirir ve yapılan hata derhal düzeltilirdi.

Her tüketici bilirdi ki, esnafın kusuru veya kastından doğan zararı tazmin edebileceği bir teşkilat, şikayette bulunabileceği bir birlik vardı. Bu birlik ki müşterinin zararını tazmin ettiği gibi, buna sebep olan esnafı da kendisine ders, çevreye ibret olacak şekilde cezalandırırdı.

Ahi teşkilatında, kalitesi bozuk mal üreten, tüketiciyi aldatan, yüksek fiyatla mal satan ve kurallara uymayan esnaf veya sanatkara çok ağır cezalar verilirdi. Bu cezalar para veya hürriyeti kısıtlayıcı cezalar olmamakla beraber ondan daha tesirli ve daha caydırıcı olan birlikten **ihraç** cezasıydı.

Sicillere intikal etmiş hadiselerden, Osmanlı esnafının, hilekarların karşısında buldukları ve bunlardan davacı oldukları görülmektedir. Verilen cezaya rağmen uslanmayanlar meslekten ihraç edilirdi. Bir malı bilerek eksik satmak suretiyle müşteriye zarara sokanlara verilen ceza da oldukça ağırdı. Boyacı esnafından bir Ermeni, boyayacağı iplerin ağırlığını fazla, Türkmenlerin getirip sattıkları peynir ve yağların ağırlıklarını az göstererek halkı aldattığı için, boyacılar şeyhinin müracaatı üzerine dükkanından çıkarılmıştı. Her şeyden önce esnafta doğruluk aranırdı. Hileli, çürük iş yapmak, müşteriden tespit edilen fiyatın üstünde fiyat istemek, bir başkasının malını taklit etmek büyük suç sayılırdı. Noksan ölçü ve bozuk terazi kullananlar cezaya çarptırılırlar, sahte ve kalitesiz mal imal edenlerin ise malları toplanır, kendileri meslekten çıkarılırdı. Esnaf mütevazî kâra kanaat ederdi.

Sattığı süte su katan bir sütçünün kuyuya basıldığı, bozuk kantar kullananların ibret-i alem için çarşı-pazar dolaştırıldığı, ekşi pekmez satanın pekmezinin başına geçirildiği bilinmektedir. (28)

Elbise diktirmek isteyen birisi dükkana geldiğinde terzi müşterisinin ölçüsünü aldıktan sonra kumaşı tartar ve ölçünün yanına bunu da not ederdi. Elbise hazır olduktan sonra, artan parça ve kırpıntılarla birlikte elbiseyi tekrar tartar ve ondan sonra müşteriye verirdi.

Sekiz asırdan beri Müslüman Türkler arasında kullanılmakta olan "**Pabucun dama atılması**" deyimini hepimiz biliriz. Bu deyim bize geçmişteki örnek bir Ahi uygulamasından kalmadır.

Ahiliğin kurucusu ve esnaf ve sanatkarların piri olan Ahi Evran, ayakkabıcı esnafının bulunduğu çarşıdan geçerken onların yaptığı ayakkabıları inceleyerek, hileli gördüklerini kesip dama atar, dükkân kapatılır ve ayakkabı ustasının peştamalı kapının kilidine bağlanırdı. Müşteriye de yeni bir ayakkabı verilerek tüketicinin mağduriyeti önlenirdi.

Böyle bir olay olunca, bunun haberi esnaf arasında hızla yayılır, "**filanca ustanın pabucu dama atıldı**"denilirmiş. Pabucu dama atılan usta, utancından haftalarca insan içine çıkamaz, kimsenin yüzüne bakamaz, kendini af ettirmek için elinden geleni yaparmış. Çok zaman da bunlar kafi gelmez, terki diyar etmek zorunda kalmış.

Örnek Olay: Ahilik ahlâkıyla yetişmiş Osmanlı esnaf ve sanatkarında doğruluk esastır. Hileli satışa kesinlikle müsaade edilmezdi. Yabancı bir kumaş tacirinin Osmanlı ülkesine gelerek bir kumaş imalathanesinin mallarını beğenip hepsini almak istedikten sonra, mal sahibinin kumaş toplarını denkleken bir top kumaşı ayırdığını görüp bu hareketinin sebebini sorması üzerine, Osmanlı esnafı "**Onu sana veremem, kusurludur**"cevabını verince;

Yabancı tacirin "**Zıyanı yok, önemli değil**" demesine rağmen Osmanlı esnafının o kumaş topunu vermemekte direterek: "**Benim malımın kusurlu olduğunu söyledim, biliyorsunuz. Fakat siz onu kendi memleketinizde satarken, alıcılarınızın orada benim bunları size söylemiş olduğumu bilmeyeceklerdir. Böylece de müşterilerinize kusurlu mal satmış olacağım. Neticede Osmanlı'nın gururu şeref ve haysiyeti rencide olacak, bizi de hilekar sanacaklardır. Onun için bu sakat topu asla size veremem**"diyerek kumaşı vermemiştir.

Ahilikte Meslek Seçimi

Ahi birliklerinde meslek seçimine ve iş bölümüne önem verilirdi. Ahiler kabiliyetlerine uygun bir işte çalışırlar. İkinci bir iş peşinde koşmazlardı. Gençler yamaklık ve çiraklık aşamasında iken bir kısım testlere tabii tutularak yetenekleri tespit edilerek, hangi meslekleri sevdiğikleri belirlenirdi. Gençlere kabiliyetleri ve ülke ihtiyaçları doğrultusunda gelecek vadededen mesleklerde eğitim verilirdi. Böylece meslek seçimi rastlantıya veya bilimsel olmayan sistemlere bırakılmazdı.

Ahilikte insanların iş değiştirmeleri veya birden fazla işle uğraşmaları hoş karşılanmazdı. Bu sebeple, Ahinin birkaç iş veya birkaç sanatla değil, kabiliyetine en uygun olarak sevdiği tek bir iş veya tek bir sanatla uğraşması ahlâk kaidesi haline getirilmişti.

Ahi birliklerinde iş bölümü ekonomik olduğu kadar bir ahlâk problemi olarak da ele alınmıştı. Herhangi bir işte karar kılmayarak sık sık iş ve meslek değiştirmek ancak sebatsız ve istikrarsız bir ruh yapısına sahip olanların yapacağı davranış olarak kabul edilirdi. Böyle insanlar ise Ahi olabilecek ruh disiplinine sahip olarak kabul edilemezdi.

Ahi birliklerindeki iş değiştirmeme ve birden fazla işle uğraşmama ilkesi, sanatkarların kendi mesleklerinde daha rahat ilerlemelerini de sağlamıştır. Başka bir iş yapma ihtimali bulunmadığından, sanatkarlar bütün düşünce ve gayretlerini işlerine vererek bugün hayranlıkla seyrettiğimiz şaheserleri meydana getirmişlerdir.

Geleneksel usta-kalfa-çırak sistemini şu şekilde özetlemek mümkündür. Yaşı ortalama 12-13 olan çocuk, velisi tarafından kabiliyetleri doğrultusunda, herhangi bir sanat dalında faaliyet gösteren bir ustanın yanına belli bir süre çalışmak ve mesleği öğrenmek üzere çırak olarak verilir.

Usta eğer işyerinde ya da atölyesinde yeni bir çırağa ihtiyacı varsa çocuğun fiziki kabiliyetini ve moral karakterini anlamak için geçici bir süre çalışmasına müsaade ederdi. Böylece yanında çalışmaya başlayan çocuğun başarısını, kabiliyetini küçük işler yaptırmak suretiyle gözlemleyen usta, yeni çırağın dürüstlüğü hakkında da kanaat sahibi olmak isterdi.

Öte yandan ustalar, yanlarında çalışan çırak ve kalfaların arkadaş seçimine de dikkat ederlerdi. Çünkü iyi arkadaşların, iyi bir sanatkâr olmada olumlu katkıları olacağına inanılmaktadır. Bu kısa gözlemlerden sonra çocuk kabiliyetli, çalışkan, dürüst ve güvenilir bulunursa o iş yerinde çırak olarak çalışmasına izin verilir. Böylece 3 yıldan 5 yıla kadar değişen bir zaman zarfında ustası, çırağın hem mesleki hem de manevi hocasıydı. Ayrıca usta, o sanat dalındaki manevi liderleri, meşhur şahsiyetleri ve onların hayat hikâyelerini, zaman zaman çocuğa aktararak, çocuğun bu sanatkâr grubunun bir üyesi olmasına yardımcı olurdu.

Ahilikte esnaf ve sanatkârlara işyerinde yamak, çırak, kalfa ve usta hiyerarşisi ile mesleğin incelikleri öğretilirken, akşamları toplanılan Ahi zaviyelerinde de ahlâki eğitim uygulanırdı. Böylece hem kendi çalıştığı mesleğin, hem de diğer meslek kollarının bir peygambere ya da bir pîre dayandırıldığını gören ve bunların örnek alınması lazım geldiğine inanan çocuk, yıllar önce o meslekte tesis edilen disiplinin sürdürülmesine inanırdı.

İşe başlarken mesleğin pîrinin saygıyla anılması uyulması gereken kuralların başında geliyordu. Böylece manevî bir alanın denetimi ve himayesinde ekonomik hayat, Ahilik çerçevesinde düzen altına alınmış oluyordu.

Çıraklıkta geçen ilk yılı ustayı devamlı gözleme ve öğrenme dönemi olarak değerlendirebiliriz. Usta ile çırak arasındaki ilişki tarzı bir çeşit itaat ve saygıyı içerir. Usta kısmen öğretici kısmen de baba rolünü üstlenmiştir. Bu yüzden çırağı, ailesinin bir ferdi gibi görerek ona şefkatle muamele etmek durumundadır.

Ustalığa yükselebilmek için üç yıl kalfa olarak çalışmak lazımdı. Bu süre içinde, hakkında şikayet olmayan, kendisine verilen görevleri dikkatle yerine getiren, özellikle çırak yetiştirme hususunda titiz davranan, diğer kalfalarla iyi geçinen, müşterilere karşı iyi davranan, bir dükkan idare edebilecek duruma gelen kalfalar hususi bir merasimle ustalığa yükselirdi.

Ahi birliklerinde ustalık merasimi büyük bir manevi atmosferde gerçekleştiriliyordu. Estirilen manevi hava usta adayının din ve inançlarına olan bağlılığını kopmaz derecede perçinlemekte, iş ahlâkına, müşteri ilişkilerine, kalite ve standarda önem vermesini sağlamaktaydı.

Sanat kolunun diğer usta ve kalfaları, o mahallin önde gelenleri, çırağın babası ve dinî lider törene davet edilir. Yemek yendikten sonra usta ayağa kalkar, ustalığa terfi edecek çocuğun uzun zamandır yanında çalıştığını, sanatın inceliklerin öğrendiğini ve kalifiye eleman haline gelebilmek için moral karakteri de en iyi şekilde sergilediğini davetliler huzurunda ilan ederdi. Kalfanın kendi işyerini açabilmesi ve öğrendiği sanatıyla geçimini temin edebilmesi anlamına gelen "destur" verirdi.

Ustalık merasiminde Ahi şeyhi teraziyi göstererek;

"

Ey Oğul!

Can ve gönül kulağı ile işit ustalığa destur istersin. Mesleğindeki ehliyetini kendin işinle ispatladın. Yol kardeşlerin, ustan seni övdüler, dünya davranışlarında sana kefil oldular. Ahiret işlerinde de seni hak yolunda yürür, dinini diyanetini bilir,söylediler. Memnun olduk, mütehassıs olduk. Yüce mevlamızdan cümle mümin kulları ile birlikte seni de dünya ve ahiret nimetlerine kavuşturmasını niyaz ederiz...

Ey Oğul!

Hak al hak ver. Kimseye dediğinden eksik verme ki, Hak Teala kazancına ve ömrüne bereket vere. Ve her zaman teraziye eline alsın, ahiret terazisini anmak gereksin. Yakında bilesin kim, helale hesap ve şüpheyeye itip ve harama azap olsa gerek. Haydi oğul, ona göre dirlik işin gereksin..."

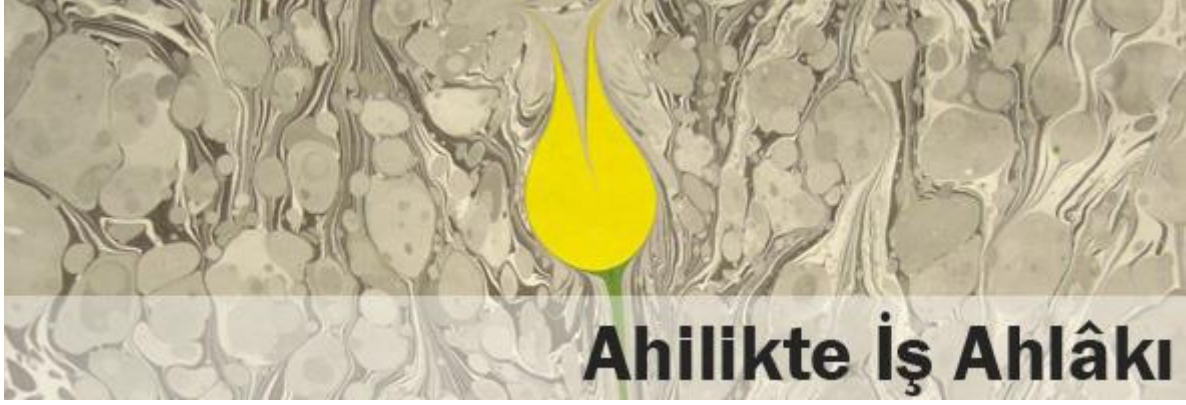
Ahi Baba'nın Ustalığa yükselen gence nasihati:

*"Harama bakma,
Haram yeme, haram içme,
Doğru, sabırlı, dayanıklı ol,
Yalan söyleme,
Büyüklerinden önce söze başlama,
Kimseyi kandırma,
Kanaatkar ol,
Dünya malına tamah etme.
Yanlış ölçme, eksik tartma.
Kuvvetli ve üstün durumda iken affetmesini,
Hiddetli İken yumuşak davranmasını bil ve
Kendin muhtaç iken bile başkalarına verecek kadar cömert ol."*

Ustalık töreninin "helâllik" bölümünde ustası, yeni usta olan kalfasının arkasını sıvazlayarak şöyle derdi:

"Bilginlerin dediklerini, esnaf şeyhinin nasihatlerini, benim sözlerimi tutmazsan; ana, baba, öğretmen, usta hakkına riayet etmezsen, halka zulüm edersen, kafir ve yetim hakkı yersen, özetle Allah'ın yasaklarından sakınmazsan yirmi tırnağım ahirette boynuna çengel olsun"

Ayrıca ustalığı istenilen kalfaya sembolik olarak sanatla ilgili bir-iki tane aletin verilmesinden sonra usta adayı, ustanın ve diğer yaşlıların ellerini öper ve şükranlarını dualara eşlik ederek arz eder. Diğer usta ve kalfalar tarafından, bu terfiyi ve yeni kalfanın aralarına katılışını sembolize eden **"peştamal kuşanma"** ve Kur'an-ı Kerim'den **"ayet"** okunmasından sonra **"ustalığa kabul ediliş töreni"** tamamlanmış olur.

Ahilik, hem dünya, hem de Ahireti birlikte düşünen bir felsefeye sahiptir. Bu görüşü emreden ayetler ve hadisler de vardır. "Hiç ölmeyecek gibi dünya için yarın ölecekmiş gibi Ahiret için" çalışmayı emreden hadis dünya ile Ahiret ne güzel bütünleşmektedir.

Ahilikte mal, servet ve sadece kazanç için çalışmak hiçbir zaman kendi başına bir anlam taşımazdı. Bunlar, ancak kendinden üstün bir gayenin gerçekleşmesine vasıta oldukları takdirde bir değer ifade ederler.

Örneğin, başkalarına muhtaç olmadan yaşamak için veya başkalarına yardım etmek için kazanılan para değerlidir. Napolyon'un ifadesiyle "para, para, para" diyerek, para kazanmayı gaye haline getirmek Ahilik düşüncesine terstir. Çünkü, vasıta olan para, gaye haline gelirse, gaye olan ahlâki değerler de vasıta haline gelir ki, bu son derece ahlaksız dünya görüşünün temeli olur.

Örneğin, para kazanmak gaye olursa başkalarına yardım etmek de bir vasıta olur. Bunun uygulamadaki sonucu kişilerin daha çok para kazanmak için başkalarına yardım yapmasıdır. Hayır yapmak için değil de, başkalarının güvenini ve saygısını kazanarak karını arttırmak isteyen tüccarların fakirlere bu gaye ile yardım etmesi böyle bir zihniyetin ürünüdür. Genellikle buna yardım değil, kazanç usulü denilebilir. Çünkü amaç fakirlere yardım etmek değil, onları vasıta olarak kullanıp daha çok para kazanmaktır. Yardımın vasıta olarak kullanılmaması için İslam dini "sağ elin verdiği sol elin bilmemeli" ölçüsünü getirmiştir.

Ahilerin mal ve servet hakkındaki düşünceleri, onların ekonomik faaliyetlerine de yansımıştır. Ahiler, insanların kendi emekleri ile geçinmelerini ve hiç kimseye muhtaç olmamalarını isterler. Bu sebeple, Ahilerin emeğini değerlendirebilecek bir işi, özellikle bir sanatı olması, ahlak kaidesi haline getirilmiştir. Bazı fütüvvetnamelerde işsizlik "**batıl**" olarak kabul edilmekte ve "**ahlaksızlık**" sayılmaktadır.

Bu sebeple Ahiler çalışmayı ibadet saymışlardır. Onun için Ahilerin iş yerleri, onların ibadet yerleri olarak bilinir. Ahilikte iş yerleri, mescitler hatta camiler derecesinde kutsaldır. Ahinin iş yeri Hak kapısıdır. Bu kapıdan hürmetle girilir, saygı ve samimiyetle çalışılır, helalinden kazanılır, helal yerlere ve kararınca harcanır.

Bilim ve uygarlık tarihleri incelendiğinde görülmektedir ki, insanlığa en çok hizmet etmiş toplumlar bilimde ileri gitmiş olanlardır. Eğitimde ileri olan toplumlar güçlü, geri olan toplumlar da zayıf olmaya mahkumdurlar. Osmanlı Devleti tarihin en uzun ömürlü devletlerinden biridir. Bunda şüphesiz ki, eğitim politikasının önemli bir rolü vardır.

Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda ve gelişmesinde önemli rol oynayan Ahiler, imalat ve ticarete verdikleri önemle ekonominin büyümesine, eğitime verdikleri önemle de bilimin gelişmesine büyük katkı sağladılar.

Ahilik sisteminde eğitim, Farâbî, Kutadgu Bilig, İbnî Sina, Fahrettin Râzî ve Ahi Evran çizgisinde gelişmiştir. Ahilik tespit ettiği hedefe, sağlam bir teşkilatlanma modeli yanında, köklü bir eğitim sistemi ile ulaşmaya çalışmıştır. Esnaf ve sanatkarlara iş yerlerinde yamak, çırak, kalfa ve usta hiyerarşisine göre mesleğin incelikleri öğretilmiş, kabiliyetli çırak, kalfa ve ustaların elinden tutularak medreselerde eğitim görmeleri sağlanmış ve gerektiğinde kendilerine orta sandığından maddi destekte bulunulmuştur.

Bir taraftan esnaf ve sanatkarlara işyerlerinde mesleklerinin incelikleri öğretilirken, diğer taraftan akşamları Ahi zaviyelerinde ise toplum içindeki tutum ve davranışları hakkında bilgi verilirdi.

Ahiler, eğitimi kişinin doğumuyla başlayan ve hayat boyunca devam eden bir süreç olarak görmüşlerdir. Ahi zaviyelerinde kırk yaşın üstündeki insanlara da okuma - yazma öğretilmiştir. Hatta, bunlar arasında Divan yazacak kadar olgunluğa erişenler dahi vardı. Böylece günümüzde "**hayat boyu eğitim**" şeklinde tanımlanan eğitim anlayışı yüzyıllar önce Ahi birlikleri tarafından uygulanmıştır.

İş Dışında Eğitim

İş dışındaki eğitim, genel eğitim özelliğinde olup ferdî gelişmeye yöneliktir. Ahi zaviyelerinde öğretmen tarafından teşkilata yeni giren gençlere okuma yazma öğretilirdi. Gençlere ilk terbiye ve bilgiyi veren kişilere muallim denilirdi. İlmî sahada söz sahibi müderris ve kadırlara da ders verdirilirdi. Dini ve ilmi bilgiler yanında Türkçe konuşma, edebiyat dersleri okutulurdu. Örneğin Divan Edebiyatımızın büyük şairlerinden Bâki de bir saraç çırağı iken bu tür bir eğitimden geçmiştir. Ahi zaviyelerindeki çırakların zaten mensup oldukları sanat dalı içerisinde tatbiki bilgileri edinmiş olduklarından, zaviyelerde fen ve sanat yerine cemiyet içerisinde yaşama kuralları, sosyal kaideleri öğrenirlerdi.

Gençlerin yeteneklerini geliştirmek için eğitim programlarına, güzel yazma, musiki dersleri, davranış kaideleri, askeri bilgi ve spor eğitimi dersleri de konulmuştu. Zaviyelerde eski Türk destanları, Kutadgu Bilig ve Ahi Evran'ın kitapları yanında Fütüvvetname denilen, Ahiliğin Ahlak Nizamnamesi olarak bilinen kitaplar okutulurdu. Fütüvvet kitapları bir bakıma İslam tasavvufunun geliştirdiği Kur'an ve Hadislere dayanan güzel ahlak ve ideal insan modelini belirleyen kitaplardı. Bu eserler yalnız gençlerin değil toplumun tamamının uyması istenilen ahlaki kuralları içerirdi.

İş Başında Eğitim

İş yeri sahibi, aynı zamanda usta (öğretmen) olduğu için daha önce çalıştığı iş kolundan mesleğini öğrendiğine dair icazet (diploma) ve iş yeri açma izni almış kimsedir. Bir gencin usta olabilmesi ve kendi iş yerini açabilmesi için değişik öğrenim kademelerinden geçmesi gerekirdi. Her şeyden önce bir gencin Ahi birliğine üye olabilmesi için mutlaka geçimini temin edebilecek bir iş veya sanatının olması aranırdı. Boş gezen, bir işi olmayanlar, Ahiliğe kabul edilmedikleri gibi toplumda da itibar görmezlerdi. Mesleği olmayanlara kız bile verilmezdi . Bu sebepten

gençlerin belirli bir eğitim almış olmaları gerekiyordu.

Çırac olmak isteyen aday öncelikle, elinde ustalık belgesi sahibi bir ustaya yardımcı olarak verilir ve kendisine iki tane "yol kardeş" (yiğit başı) seçilirdi. "**Yol kardeşlik**" gençlerin ömürleri boyunca sürerdi. Eğitim süresi içerisinde, gençlerin ahilik kaidelerine bağlılıkları kontrol altına alınırdı. Gençler arasında Ahilik prensiplerini ihmal edenler veya hatalı davranışlarda bulunanlar birbirlerinden sorumlu tutulurdu.

Çırac adayının iş yerindeki tutum ve davranışı, becerisini göz önüne alınarak, ya da aynı işyerinde çıraclığa devam etmesine veya başka bir sanat dalında çıraclığa başlamasına karar verilirdi. Her halükarda bir iş yerine çırac olarak girebilmek için o iş kolunun Ahi birliğinden izin alınması gerekmekteydi. Bir çırac veya kalfa ustanın izni olmadan dükkânı terk edip başka bir ustanın yanına gidemez, çünkü başka usta bunu kabul etmezdi. Ustalar, sanatın özelliğine göre sınırlı sayıda çırac çalıştırmaya mecburdular. Daha fazla çırac kabulü ve çalıştırılması birlikçe yasaklanmıştı. Aynı iş kolunda ihtiyaçtan fazla eleman yetiştirmenin doğuracağı problemlerin bilincindeydiler. Meslek çeşitleriyle, her meslekte çalışacak olanların sayısı, o bölgenin ihtiyaçları göz önüne alınarak tespit edilirdi.

Bu da gösteriyor ki esnaf-sanatkarların bir taraftan işsiz kalmaması, diğer yandan da aşırı üretimin önlenmesi sağlanmıştır. Zaten usta ve kalfa için önemli olan çıraclarını çok iyi yetiştirmektir. Çıraclara çıraclık süresince herhangi bir ücret ödenmezdi.

Gerek iş başındaki eğitimde ve gerekse zaviyedeki eğitimde aynı eğitim metodu uygulanırdı. Özellikle mesleki eğitimde çıraclığa alınan gence, bilgiler, maharetler, hünerler, en basitten zora doğru uzanan bir süreçte kazandırılmaya çalışılırdı.

Sanat Eğitimi

Ahilik sisteminde gençlere ahlâk ve sanat eğitimi birlikte veriliyordu. Ahlâka ait usul ve erkan kuralları eğitim müfredatına göre düzenlenirdi. Gençlere yaşlarına ve öğrenim sürelerine göre verilecek bilgiler de programlanmıştı. Zaman gelmedikçe ne sanata ne de ahlâki kurallara ait bilgiler verilmezdi. Ancak öğrenci olgunlaştıkça ve sanattaki yetenekleri arttıkça, bilgiler belirlenen ölçülerde arttırılırdı.

Örneğin, Osmanlı döneminde, çıracların okuma yazmayı öğrenmeleri için, "saraçhane" denilen yerde, ayrıca sabahları "Fatih Medresesi"nde okutulan derslerin saraçhanede de okutulmasına önem verilirdi. Ahiliğin, uygulandığı bir sanat dalı da Nakışçılıktı. Anadolu Selçuklu devleti zamanından beri görülen nakışhaneler, Osmanlı Devleti zamanında da gelişerek devam etmiştir. Bu atölyelerde hattatlar, nakkaşlar, kitap süsü, ülkede yapılan binaların tezyini (süsleme) gibi işlerin esaslarını hazırlardı.

Bu nakışhanelerde yalnız kitap yazma, süsleme işleri ile uğraşılmazdı. Sarayların, silahların ve diğer eşyaların resimleri hazırlanırdı. Bu atölyeler, adeta tatbiki güzel sanatlar akademisinin motif ve süsleme sanatını öğreten bir bölümü gibiydi.

Fatih devrinden kalma sanat eserlerinin bir çoğunda yazı, tezhip, cilt, kısmen resim, çini, oyma kapı, fresk, taşta oyulmuş süsler, kılıç ve miğfer gibi zamanın harp silahlarının üzerine yapılmış, süs, resim ve nakış sanatının bir çok özelliklerine rastlanılmaktadır.

Bu nakışhaneler sanat öğreten bir okul gibiydi. Burada baş usta (okulun müdürü), kalfalar ve çıraclar vardı. Çırac ustasının tarifleriyle değil, onun nasıl çalıştığını görmekle ve ona dikkat etmekle sanatı öğrenebilirdi. Öğrenciler hep birlikte bir atölyede çalışırlar, her kes birbirine bakarak, görerek bir şeyler öğrenirdi. İyi bilenler, yeni gelenlere bu hususta yardımcı olurdu.

Ahlâk Eğitimi

Ahi kardeş, yaren, dost, yiğit anlamında kullanılır. Ahilik, birbirine saygı duyan, yardım eden, fakiri gözetken, yoksulu barındıran, ilmi ve çalışmayı ibadet sayan, din ve ahlak kurallarına sıkı sıkıya bağlı esnaf-sanatkarların teşkilatı anlamını ifade eder.

Ahilik çalışmayı, ibadet ve dürüstlüğü bir bütün olarak ele almış, ahlâka büyük önem vermiştir. Ahiliğe göre güzel ahlâkın olduğu yerde kardeşlik, eşitlik, özgürlük, sevgi, hak ve adalet vardır.

Ahi teşkilatlarında ahlâki eğitim zaviyelerde verilirdi. Ahi zaviyelerinde verilen eğitim sadece gençlere yönelik olmayıp, her yaşta insanların istifade edebileceği özellikteydi. Bu nezih mekanlarda öğretilen ahlâk kuralları daha sonra da tüm toplumun ortak değerleri olarak hayata geçiriliyordu.

İlk Türk fütüvvetnamesi, alplık kavramıyla birleşerek yiğit-ahi şeklinde ortaya çıkmıştır. Bu fütüvvetnamelerden, yazarı belli olmayan yüzlerce Türkçe fütüvvet kitabı yazılmıştır. Ahilerin el kitabı olan ilk Türk fütüvvetnamesinde, Burgazi, gençlere, terbiye kurallarından bazılarını şöyle anlatmaktadır:

“... Taam (yemek) yimekte yirmi erkan vardır.” Yani yemek yemeye ait yirmi kaide olduğunu söyleyip, bu kurallardan bazıları da şöyle sıralanabilir:

- Sofraya oturmadan önce ve yemekten kalktıktan sonra elleri yıkamak
- Yemek yenilen yere ayakkabı ile girmemek,
- Yemeğin dürüstlük ile kazanıldığından emin olmak,
- Yemeğe büyüklerden önce başlamamak ve yemeğe tabağın kenarından başlamak,
- Yemek yerken konuşmamak, ağızdan tükürük saçmamak, kaşınmamak,
- Yemek yerken öksürük tutması halinde ağızı elle değil, mendille kapatmak,
- Yemekte küçük lokma almak, başkasının yediği lokmaları gözetmemek,
- Yemekte ağızını şapırdatmamak,
- Yemekte etin kemiklerini sofradakilere göstermeden tabağın arkasına saklamak vb.

Söz söylemekteki edepler dört tanedir:

- Sert konuşmamak,
- Konuşurken sağa-sola bakmamak,
- Sen-ben değil de siz-biz olarak hitap etmek,
- El kol hareketleri ile bir şey ifade etmemek.

Evden çıkmaktaki edepler:

- Çıkarken sağ ayakla çıkmak,
- Endişeli çıkmamak,
- Çıkarken yukarı bakmamak.

Yürümekteki edepler:

- Sert yürümek,
- Çukurlara basmamak,
- Yanlara bakarak yürümek,(dikkatli olmak)
- Taştan taşa sıçramamak,
- Kimsenin ardınca bakmamak,
- Büyüğünün önünde yürümek.

Bu kuralların dışında elbise giyerken beş, pazarda, çarşıda yürürken, alışveriş yaparken dört, misafirlikte üç, hasta ziyaretinde beş, tuvalete ve hamama girerken sekiz, yatarken dört olmak üzere bir çok kural tespit edilmiştir.

Burgazi fütüvvetnamesi'nde Ahi ahlâkını meydana getiren kurallar şöyle sıralanmaktadır.

- 1-Ahiler birkaç iş veya sanatla değil, yeteneklerine en uygun olan tek bir iş veya sanatla uğraşmalıdır.
- 2-Ahinin emeğini değerlendirecek ve onurunu koruyacak bir işi, özellikle bir sanatı olmalıdır.
- 3-Ahi doğru olmalı, emeğiyle hak ettiği kadarını kazanma yoluna sapmamalıdır.
- 4-Ahinin işinin ve sanatının geleneksel pîrlerinden kendi ustasına kadar bütün büyüklere içten bağlanmalı, sanatında, davranışlarında onları örnek almalıdır.
- 5- Ahi bilgi sahibi olmalı, bilginleri sevmeli, onlara karşı küçük düşmemeli, aldığı bilgileri yerinde ve zamanında kullanmalıdır. 13. yüzyılda Burgazi tarafından kaleme alınan Burgazi'nin Fütüvvetnamesi'ni, daha sonra diğerleri takip etmiştir. Ahi ahlâkını meydana getiren fütüvvet kuralları, öğrencilere anlayacakları tarzda öğretilirdi.

Bu kurallar;

- 1-İyi huylu ve güzel ahlâklı olmak,
 - 2-İşinde ve hayatında doğru, güvenilir olmak,
 - 3-Ahdinde, sözünde ve sevgisinde vefalı olmak,
 - 4-Sözünü bilmek, sözünde durmak,
 - 5-Hizmette ayırım yapmamak,
 - 6-Yaptığı iyilikten karşılık beklememek,
 - 7-Güler yüzlü olmak,
 - 8-Tatlı dilli olmak,
 - 9-Hataları yüze vurmamak,
 - 10-Dostluğa önem vermek,
 - 11-Kötülük edenlere iyilikte bulunmak,
 - 12-Tevazu sahibi olmak,
 - 13-Hiç kimseyi azarlamamak,
 - 14-Anaya ve ataya hürmet etmek,
 - 15-Dedikoduyu terk etmek,
 - 16-Komşularına iyilik etmek,
 - 17-İnsanların işlerini içten, gönülden ve güler yüzlü yapmak,
 - 18-Başkasının malına hıyanet etmek,
 - 19-Sabır ehli olmak,
 - 20-Cömert, ikram ve kerem sahibi olmak,
 - 21-Daima hakkı kullanmak,
 - 22-Öfkesine hakim olmak,
 - 23-Suçluya yumuşak davranmak,
 - 24-Sır saklamak,
 - 25-Gelmeyene gitmek, dost ve akrabayı ziyaret etmek,
 - 26-İçî, dışî, özü, sözü bir olmak,
 - 27-Kötü söz ve hareketlerden sakınmak,
 - 28-Mahiyetinde ve hizmetindekileri korumak ve gözetmek.
- (...)

Yukarıda sadece bir kısmına yer verdiğimiz Ahiliğin 124 altın kuralı vardır.

Ticaret Ahlâkında Yasaklanan Hususlar

Ticaret ahlâkında yapılması istenmeyen şeyler ise şunlardır:

- 1.Hileli ve çürük mal satmayacaksın,
- 2.Müşteriden fazla para almayacaksın,
- 3.Bir başkasının malını taklit etmeyeceksin,
- 4.Noksan tartmayacaksın ve bozuk terazi kullanmayacaksın,
- 5.Sahte ve kalitesiz mal üretmeyeceksin

Açık olanlar:

- 1-Elini açık tut : Cömert olmak, düşkünlere yardım etmek için,
- 2-Kapını açık tut : Konuksever ve misafirperver olmak için,
- 3-Sofranı açık tut : Yoksullara, yemek yedirmek, misafire ikramda bulunmak için.

Kapalı olanlar:

- 1-Elini bağlı tut : Hırsızlık, zorbalık ve kötülük etmemek için,
- 2-Dilini bağlı tut : Dedikodu, yalan, iftira ve gıybetten uzak durmak,
- 3-Belini bağlı tut : Kimsenin namusuna, haysiyet ve şerefine göz dikmemek için.

Ahiler kız çocuklarına da şu öğütleri verirlerdi:

- 1-İşine dikkatli ol : Ailenin ve evinin işini ihmal etme,

- 2-Aşına dikkatli ol : İyi yemek pişir, iktisatlı ol,
3-Eşine dikkatli ol : Her türlü şartlar altında eşine sahip ol,

Örnek Olay

Ahilik teşkilatının yüksek ahlâki değerleriyle yetişen Osmanlı esnaf, sanatkar ve tüccarı Batılı devletler nazarında çok önemli bir yer edinmiştir.

Alman Başbakanı Bismark "**Türkler, Asya'nın centilmenleridir**" sözüyle Ahilik kültüründe yetişen Türk insanını tanımlıyordu...

Ayrıca İngiliz Ticaret Odalarının birinde asılı bulunan levhada "**Her zaman Türk tüccarları ile alışveriş et**"sözünün yer alması Türk esnafının, tüccarının ve sanayicisinin dün sahip olduğu ve bugün terk ettiği Ahilik kültürünü ifade etmektedir.